

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ

Макеєва О. М.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права
Навчально-науковий Юридичний інститут
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Серед актуальних завдань, які нині стоять перед державою та суспільством, важливе значення мають питання, пов'язані з розвитком інституту засобів масової інформації (ЗМІ). Зокрема, важливим аспектом цієї проблеми є удосконалення законодавства, яке б відповідало європейським стандартам. У су-

часних умовах на ЗМІ покладається завдання забезпечення діалогу суспільства і держави, вони є інструментом обговорення питань суспільного значення і найважливішим ресурсом підтримки громадських ініціатив, здатних об'єднувати, консолідувати суспільство, стимулювати громадянську і правову активність населення. Актуальність означуваної теми пояснюється формуванням в Україні європейських цінностей, пріоритетні серед яких – права, свободи та законні інтереси людини.

Мета даної публікації – дослідження нормативно-правових основ професійної діяльності журналістів в Україні.

Питання правових засад діяльності журналістів в Україні вивчали науковці та медіа-юристи Д. Андреев, Д. Дуцик, В. Колах, Т. Котюжинська, О. Нестеренко, М. Сірій, Г. Почепцов, Т. Шевченко та ін. Проблеми злочинів у сфері професійної діяльності журналістів вивчаються такими вітчизняними науковцями, як Р. Вереша, О. Каплій, С. Лихова, І. Медицький, Є. Письменницький, Н. Савінова, Л. Ярмол та ін.

Правове регулювання професійної діяльності вітчизняних ЗМІ та журналістів здійснюється сукупністю нормативно-правових актів, серед яких: Конституція України (1996), Кримінальний кодекс України (2001), Цивільний кодекс України (2003), Кримінально-процесуальний кодекс України (2012), Закони України: «Про інформацію» (1992), «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (1992), «Про телебачення і радіомовлення» (1992), «Про інформаційні агентства» (1995), «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» (19997), «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» (1997), «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» (1997), «Про видавничу справу» (1997), «Про доступ до публічної інформації» (2011), «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» (2014), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» (2015) та інші.

Журналіст для підготовки матеріалів з метою їх поширення, з одного боку, має право збирати й отримувати без перешкод необхідну інформацію, а з іншого – зобов'язаний не зловживати нею, подавати її достовірно та об'єктивно. Основними принципами, які повинен знати та яких має дотримуватися журналіст, є принципи інформаційних відносин: гарантованість права на інформацію, відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією, достовірність і повнота інформації, свобода вираження поглядів і переконань, правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя [1].

Відповідно Закону України «Про інформацію», засоби масової інформації – засоби, призначені для публічного поширення друкованої або аудіовізуальної інформації [1]. Проте у законодавстві України немає єдиного визначення терміну «журналіст». Можна погодитися з думкою, О. Бухтатого, що у Законі України «Про інформацію» вживаються два поняття – «журналіст» і «праців-

ник засобу масової інформації», законодавство України не містить уніфікованого визначення поняття «журналіст» [2, с. 13].

Правовий аналіз законодавства дає можливість зробити висновок, що в широкому комплексно застосовуються методи публічного і приватного права: принцип, дозволи, заборони, визначення імперативних і диспозитивних норм.

У сучасних умовах важливою також є проблема правового забезпечення безпеки законної професійної діяльності журналістів. Досить часто під час здійснення професійної діяльності наявні небезпечні для життя і здоров'я випадки порушень прав журналістів, зокрема перешкоджання їхній професійній діяльності, незаконне вилучення носіїв інформації, предметів та засобів зйомки.

На міжнародному рівні, особливо, останнім часом прийнято чимало міжнародних документів щодо безпеки журналістів, серед яких: Резолюція Ради ООН з прав людини про безпеку журналістів (2012 р), Безпека журналістів: відповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини (2013), Рішення Комітету Генеральної Асамблеї: Безпека журналістів і проблема безкарності (2013). У 2015 році Рада Європи створила онлайн платформу для захисту журналістики та безпеки журналістів [3]. Закономірним у Києві в листопаді 2016 року стало проведення міжнародної наукової конференції на тему «Безпека журналістів в Україні. Припинення безкарності» і має тісний зв'язок з нещодавно ухваленими резолюціями парламентської асамблеї Ради Європи.

Важливим кроком у забезпеченні безпеки журналістів в Україні стало прийняття у 2015 році Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів», яким встановлюються додаткові гарантії безпеки законної професійної діяльності журналістів [4]. Крім того, у 2016 році Указом Президента України було затверджено «Положення про Раду з питань захисту професійної діяльності журналістів та свободи слова», основним завданням якої є моніторинг стану забезпечення захисту професійної діяльності журналістів та свободи слова в Україні [5].

У 2016 році на неокупованій території України було зафіксовано 262 випадки порушень свободи слова (станом на 27 грудня), що приблизно на 15% менше, ніж минулого року (у 2015 році ІМІ зафіксував 310 порушень свободи слова в Україні, у 2014 році – 995 випадків). Такими є дані щорічного дослідження Інституту масової інформації «Барометр свободи слова». Разом з окупованими Кримом (31) та територіями Донбасу (12) у 2016 кількість порушень свободи слова склала 305 випадків [6].

Важливою умовою здійснення професійної діяльності журналістів є їх правова культура, яка є складовою у механізмі забезпечення права на інформацію та реалізації свободи слова. Професійна діяльність журналістів регламентована системою нормативно-правових актів, в їх обов'язки входить не лише дотримання ними самими правових норм, а й те, що вони є суб'єктами формування правової культури суспільства. Для досягнення цієї мети журналістам необхідно не лише знати і сприймати, а й розуміти дію правових норм.

ставитися до права як до цінності, що безпосередньо пов'язано з їхньою правовою культурою.

Проаналізувавши чинне законодавство України, можна дійти висновку, що на сьогодні державою надається значна увага правовому регулюванню професійної діяльності журналістів. Докладається багато зусиль для вирішення питань щодо встановлення відповідальності за порушення прав та свобод журналістів, перешкоджання їх професійній діяльності, переслідування журналіста у зв'язку з його професійною діяльністю, здійснення цензури тощо. На сьогодні журналісти під час здійснення їх професійної діяльності, мають можливість користуватися загальновизнаною свободою думки і слова, свободою вираження поглядів. В цілому, аналізуючи ситуацію в Україні та порівнюючи її з станом ЗМІ в розвинених державах світу, слід зазначити, що вітчизняне законодавство на сьогоднішній день ще не є досконалим, потрібні зусилля законодавців, громадськості та журналістів для того, щоб попередити негативні наслідки. Вважаємо необхідним удосконалення законодавства про діяльність журналістів згідно з європейськими стандартами; прийняття Закону України «Про правовий статус засобів масової інформації та журналістів», у якому буде чітко визначено права, свободи та обов'язки журналістів, а також встановлено види юридичної відповідальності за порушення норм законодавства про ЗМІ. В той же час, незважаючи на внесення ряду змін до українського законодавства, зазначена проблема не може бути вирішена в суспільстві лише на законодавчому рівні. На нашу думку, необхідно, щоб норми нового та удосконаленого законодавства були реалізовані на практиці та посилили гарантії законної професійної діяльності журналістів.

Література:

1. Закон України «Про інформацію» від 02 жовтня 1992 р (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
2. Бухтатий О.Є. Свобода слова та правові аспекти посилення відповідальності за перешкоджання професійній діяльності журналістів / О.Є. Бухтатий // Стратегічні пріоритети – 2014. – № 1 (30). – С. 10–17.
3. ОБСЄ. Безпека журналістів. Довідник. 2-ге видання. «Imprimerie/Centrale Luxembourg». – Відень, 2014. – 62 с.
4. Закон України від 14 травня 2015 р «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів». № 421-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 29. – Ст. 264.
5. Указ Президента України від 23 лютого 2016 р. «Положення про Раду з питань захисту професійної діяльності журналістів та свободи слова»: № 61/2016 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 16. – Ст. 622.
6. Барометр свободи слова за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://imi.org.ua/news/55944-u-2016-rotsi-v-ukrajini-zafiksovano-262-porushennya-svobodi-slova-imi.html>